

9. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / А. В. Хуторской // Отделение философии образования и теоретической педагогики РАО. – Центр „Эйдос”. – Режим доступа : www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm.

Анотація

У статті розглядається проблема визначення наукового поняття «перекладацька компетенція» у контексті формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Аннотация

В статье рассматривается проблема определения научного понятия «переводческая компетенция» в контексте формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка.

Summary

The article focuses on defining of the scientific notion “translation competence” in the context of the formation of professional competence of the future foreign language teacher.

Ключові слова: компетенція, професійна компетентність учителя іноземної мови, перекладацька компетенція.

Ключевые слова: компетенция, профессиональная компетентность учителя иностранного языка, переводческая компетенция.

Key words: competency, professional competence of the foreign language teacher, translation competence.

Подано до редакції 02.10.13.

УДК: 37.03+159.923+37.036

© 2013

Пилипюк Т.В.

СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНА «ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ»

Постановка проблеми у загальному вигляді... На сучасному етапі в умовах сьогодення у педагогічній науці формується нова парадигма освіти і виховання, спрямована на створення соціально-педагогічних і психологічних умов, сприятливих вихованню активної, дієвої особистості, здатної знайти своє місце на складних перехрестях життя, самовизначитись і реалізувати себе. Тому однією з найскладніших проблем на сучасному етапі розвитку освіти є створення умов для повноцінної творчої самореалізації молоді людини. Для того, щоб майбутні вчителі самостійно прагнули до постійного вдосконалення необхідна цілеспрямована педагогічна підтримка професорсько-викладацького складу навчального закладу, метою якої є особистісна самореалізація майбутнього вчителя під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях зосереджено увагу на проблемі, пов'язаній із творчою діяльністю вчителя, становленні творчого спеціаліста (В. Андреев, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калік, І. Підласий, М. Поташник, Т. Суценко та ін.); на особливостях творчої діяльності (І.Єрмаков, Л.Сохань, С.Сисоева та ін.); проблемах, пов'язаних із професійним самовихованням, самореалізацією особистості (І. Бех, Г. Васянович, О. Дем'янчук, О. Дубасенюк, О. Киричук, О. Пехота, Т. Яценко та ін.). Натомість ґрунтовне вивчення проблем, професійного виховання молоді засвідчує, що проблемі творчої самореалізації майбутнього педагога початкової школи не надається належної уваги.

У наукових пошуках учених щодо самореалізації та самоактуалізації особистості на теренах педагогіки прослідковуються узагальнені підходи, відповідно до значущості педагогічної праці в соціальній та культурній площинах суспільного життя, а саме:

- педагогічний підхід відрізняється бінарним змістом, оскільки в ньому розглядаються, з одного боку, особливості самореалізації вчителя у процесі навчально-виховної та науково-предметної діяльності, з іншого – відмінності педагогічної праці в контексті розвитку та реалізації індивідуально-творчого потенціалу кожного учня (В.Крижко, З.Левчук, А.Линенко, Г.Падалка, Н.Посталюк, О. Рудницькі та ін.);

- психологічний підхід відображається в дослідженнях педагогічної творчості та самореалізації вчителя як інтеріоризованого процесу особистісно-професійного становлення (Н.Гузій, Г.Несен, В.Семиченко, Л.Сохань та ін.);

- соціокультурний підхід відзначається виокремленням складових творчої самореалізації педагога у залежності від його професійного покликання – передачі прийдешнім поколінням духовної спадщини минулого та розвитку особистісно-ціннісного ставлення молоді до сьогодення (З.Левчук, Л.Мітіна, О.Пехота, О.Олексюк, О.Рудницька та ін.);

- суспільно-філософський підхід характеризується висвітленням аспектів творчої самореалізації педагога залежно від процесів суспільного розвитку (В.Доній, Л.Мітіна, Н.Мочалова, Л.Сохань та ін.) [8].

Формулювання цілей статті... Метою даної є висвітлення сутності феномена творчої самореалізації особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження... Проблему творчої самореалізації досліджували І. Бех, Г. Васянович, О. Дем'янчук, О. Дубасенюк, О. Киричук, О. Пехота, Т. Яценко, З. Левчук, Л. Мітіна, О. Олексюк, О. Рудницька та ін. Поняття «самореалізація» широко вживається в багатьох галузях науки і суспільного життя, проте однозначного трактування цього терміну немає, використовуються близькі за сенсом поняття, пов'язані з проблемою самореалізації: самоактуалізація, самоствердження, самоорганізація, самодетермінація, всебічний розвиток особистості, життєва стратегія і ін.

Термін «самореалізація» (selfrealization) вперше наведено в словнику з філософії й психології, виданому 1902 р. в Лондоні: «Самореалізація – здійснення можливостей розвитку». Таке визначення відповідає доктрині, згідно з якою найвищим кінцевим результатом розвитку людини є її самореалізація або самоздійснення. Водночас, у Оксфордському словнику подано дещо інше визначення цієї категорії: «Самореалізація – це реалізація власних зусиль людини, можливостей розвитку «Я». За визначенням філософського словника термін «самореалізація» трактовано як «процес покладання-здійснення людиною свого «Я» у світі. Самореалізація передбачає найоптимальнішу для конкретної людини взаємодію сутнісних сил, розгортання яких є мірилом людинотворчого потенціалу конкретно-історичних типів соціуму й культури. Вона невіддільна від усвідомлення людиною самої себе, хоча й не вичерпується останнім, містить неусвідомлене» [2].

А. Маслоу виокремлює для особистостей, що самореалізуються, здатність до системного мислення: уміння зв'язувати протилежності в одній системі координат, здатність поєднувати різні, навіть протилежні елементи.

А. Маслоу робить глобальний висновок про те, що ми вивчаємо фундаментальну, первинно властиву людській природі потенційну характеристику, яка дана всім людським істотам від народження, але часто втрачається, пригнічується або спотворюється по мірі того, як людина залучається до якоїсь певної культури. Крім того, він помічає ще одну відмінність людей, що самореалізуються: вони певною мірою не бояться невідомого, таємничого, незрозумілого, більш того, воно часто привертає їхню увагу. Тобто люди, схильні до самореалізації, вибирають те, що дає їм привід задуматися, спробувати його розгадати і стати його частиною. Сучасні дослідники називають цю, зауважену А. Маслоу якість, «чутливістю до проблем» [4].

Наскільки важливе у структурі науково-педагогічної діяльності відчуття проблеми пояснять механізми переходу до креативної діяльності, в якій і виражає себе здатність особи до самореалізації. Систематичне залучення фахівця до креативної діяльності, формування готовності до неї стає можливим за умови спеціальної організації навчання базовим умінням розв'язання творчих задач. Навчання творчого розв'язання професійних завдань не слід здійснювати шляхом алгоритмізації, який сприяє виробленню штамів і схем рішення. У науково-педагогічній діяльності потрібно вчити «стратегічному пошуку, розумінню контекстів, формуванню задуму, вмінню приймати рішення, а не власне етапам рішення» [5].

Внутрішнім ресурсом особистості, який забезпечує творче ставлення фахівця до професійної діяльності, є креативність. Креативність як складова самоактуалізаційних процесів виявляється у створенні нових продуктів діяльності і в духовно-ціннісному ставленні особистості до професійної діяльності. Креативність розкривається у розв'язанні ситуацій як педагогічного, так і буттєвого змісту, які мають проблемний характер для педагога або його оточення. Вона є основою прогресу людства. Креативності можна і треба вчити, оскільки через ціннісну сферу вона має значний організаційний і виховний потенціал для впливу на особистість.

Професійна самореалізація є визначальною в житті людини, а тому самореалізація у професійній праці, задоволення професійним самовизначенням є провідним чинником, який робить людину або щасливою, або нещасливою [9].

На думку С. Сисоєвої, особистісні риси, що визначають здатність людини до самореалізації, яскраво виявляються саме у творчості. Вона розглядає самореалізацію творчого потенціалу як свідомий процес розгортання і зростання сутнісних сил людини, її творчих здібностей, умінь, потреб, мотивів, життєвих цінностей. Така реалізація внутрішнього творчого потенціалу особистості, на думку дослідниці, відбувається шляхом розв'язання досить гострих суперечностей між «Я-ідеалом» та «Я-реальністю». Коли у праці людина одержує можливість розвивати та самореалізовувати свої здібності, творити, вона буде прагнути проводити і вільний час активно та змістовно (Г. Волков). З іншого боку, будь-яке інтелектуальне захоплення людини творчої праці не може не позначитися на її основній діяльності, якби далеко воно (захоплення) від цієї діяльності не було (Л. Католін). Саме тому багато дослідників цієї проблеми вважають, що форми самореалізації особистості в дозвіллі, якщо вони пов'язані з діяльністю, спрямованою на досягнення соціально значущих ідеалів, мають суттєве значення для професійної діяльності, для розвитку особистості, розкриття і прояву її всебічних здатностей, творчих можливостей [9].

А. Зайцева розглядає творчу самореалізацію як процес усвідомленого, цілеспрямованого розгортання творчого потенціалу особистості у практичній діяльності. На думку вченої, провідними механізмами творчої самореалізації є: самопізнання, самосвідомість, самоусвідомлення, саморегуляція, самооцінка, самоорганізація (і самоконтроль), самоактивність [3].

Грунтовний аналіз сутності творчої самореалізації подано в дослідженні В.Муляра. Він вважає, що самореалізація – це не діяльність, а лише процес розгортання сутності особистості в ході діяльності, вона здійснюється не у всякій діяльності, а лише в тій, в основі якої лежать процеси самодетермінації особистості. Самореалізація можлива тільки за умови творчої діяльності. Тому творчість, на думку вченого, це спосіб самореалізації особистості. Виходячи з вищезазначеного, стає зрозуміло, що для того, аби вчитель зміг самореалізуватись у професійній діяльності, остання має бути творчою. Творчість як спосіб самореалізації особистості є за своєю сутністю діалогом, процесом удосконалення, що перетворюється на процес самовдосконалення особистості [6].

С.Пічугін, визначає умови успішної творчої самореалізації сучасного вчителя:

- високий рівень сформованості готовності педагога до інноваційної діяльності. Під готовністю вчений розуміє, насамперед, психологічний компонент, який формує потребу у створенні інновацій, здатність учителя як дослідника до рефлексії;

- компетентність, що виявляється в наявності глибоких знань та досвіду в ході проведення досліджень, оволодіння передовим педагогічним досвідом, психолого-педагогічною грамотністю;

- педагогічна майстерність новатора, яка проявляється у сформованості вмінь і навичок, що дають високу результативність і якість роботи [7].

У педагогіці самореалізація визначається як одна з цілей педагогічного процесу і полягає в допомозі особистості реалізувати свої позитивні можливості, розкрити здібності і задатки. Самореалізація є результатом виховання особистості. Проблема самореалізації особистості розглядається педагогами переважно в контексті проблем професійного самовдосконалення, самовиховання, самовизначення, самоосвіти і т. ін. [8].

Н.Волкова, зазначає що «...творчість – об'єктивна професійна необхідність у діяльності вчителя. Вона дає вчителю можливості для постійного пошуку нового, забезпечує формування педагогічного мислення, уяви, пам'яті, емоційно-вольової і поведінкової сфер, ціннісних орієнтацій, сприяє успіхів в різних видах педагогічної діяльності. Специфічним результатом творчої самореалізації вчителя є готовність до подальшого професійного самовдосконалення, оптимізації своєї праці» [1]. Отже, узагальнюючий аналіз певних аспектів творчої самореалізації дає змогу зробити висновок, що більшість науковців під *творчою самореалізацією*, розуміють процес усвідомленого, цілеспрямованого розгортання творчого потенціалу.

Саме самореалізація, на нашу думку, є внутрішньою детермінантою діяльності особистості, причому діяльності як внутрішньої, так і зовнішньої, що виявляється в активності особистості. Насамперед слід зазначити, що активність особистості реалізується через два взаємопов'язані процеси: через зовнішню предметну діяльність та діяльність внутрішню, спрямовану на створення власних ціннісних орієнтацій, від яких залежить і спрямованість особистості до повної самореалізації. У цьому разі діяльність слід розглядати як специфічний вид активності людини, спрямований на пізнання і творче перетворення не тільки самої себе, а й оточення, умов свого існування в ньому. При цьому, ми виходимо з того, що, «людина, повинна відтворювати себе не в якомусь визначеному напрямі, а в усій цілісності і перебувати в абсолютному русі становлення» [8].

Ми погоджуємося з думкою В.Сластьоніна, що творчий характер педагогічної діяльності є важливою особливістю, а творчий потенціал, на думку вченого, формується на підставі накопиченого ним соціального досвіду, психолого-педагогічних і предметних знань, нових ідей, умінь і навичок, які дозволяють знаходити і застосовувати оригінальні рішення, новаторські форми і методи і тим самим удосконалювати виконання своїх професійних функцій [8].

Самореалізація розуміється як процес якнайповнішого виявлення і здійснення особою своїх можливостей, досягнення намічених цілей у вирішенні особисто значущих проблем, що дозволяє максимально повно реалізувати свій творчий потенціал. Отже, поняття «самореалізація особистості» визначається як: а) реалізація сутнісних сил або людської природи; б) максимальне розкриття її творчого потенціалу; в) якнайповніше використання своїх здібностей, талантів, можливостей у прагненні розкрити себе з відчуттям повноти життя. Крім того, уживається цілий ряд таких близьких понять, таких як «саморозвиток» (І.Кант, К.Ушинський, П.Каптерев), «сенси життя» (С.Франк, В.Франкл, А.Москаленко, В.Сержантін і ін.), «особовий сенс» (А.Леонтьєв), «життєва стратегія» (К.Абульханова-Славська), «самоактуалізація» (Д.Роджерс, А.Маслоу), «самоствердження», «доля» (Л.Коган), «самодетермінація» (Т.Ярошевський), «шлях до себе», які пов'язані з поняттям самореалізації особистості. Не дивлячись на смислову близькість цих понять, вони не рівнозначні, тому необхідно провести їх аналіз з метою розмежування і визначення зв'язку з процесом самореалізації особистості [8].

Висновки... Високий рівень творчої самореалізації формується на підставі досвіду, психолого-педагогічних і предметних знань, нових ідей, умінь і навичок для вирішення нестандартних професійних питань, розробки нових методик. Відтак, у вчителя, який прагне досягти високого рівня самореалізації в освітній діяльності, мають бути сформовані такі творчі якості, як креативність (здібність виробляти нові ідеї); інтуїція (виявлення суттєвості); дивергентність (здібність по-різному підходити до рішення однієї проблеми);

оригінальність (наявність творчої уяви та підходу); асоціативність (уміння проводити аналогію). Подальші дослідження вимагають визначення структури творчої самореалізації майбутніх учителів початкової школи.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: [навчальний посібник] : / Н.П. Волкова. – [Вид. 2-ге, перероб. доп.]. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с.
2. Завалко К. Самореалізація педагога-музиканта: теоретичні аспекти. – [електронний текстовий режим доступу]. – / http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/ylnu/Ped/2009.../39_Zavalko.pdf
3. Зайцева А. Творча самореалізація: теоретичні засади/ А.Зайцева // Мистецтво та освіта. – 2007. – № 4. – С.24-28.
4. Маслоу А. Психология бытия / А.Маслоу. – М. : "Рефл-бук". – К. : "Ваклер", 1997. – 304 с.
5. Моляко В.А. Психология конструкторской деятельности / В.А.Моляко. – М. : Машиностроение, 1983. – 134 с.
6. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурологічний аналіз). – Житомир: ЖІТІ, 1997. – 214с.
7. Пичугин С.С. Творческая самореализация учителя в инновационной деятельности по Образовательной системе «Школа 2100» – [електронний текстовий режим доступу]. – /<http://www.school2100.ru>.
8. Педагогіка: [учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов]. – М. : Школа-Пресс, 1997. – 512 с.
9. Сисоева С.О. Проблеми формування особистості, здатної до творчої самореалізації / С.О.Сисоева. – [електронний текстовий режим доступу]. – /http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/.. /2000_7/7-1.pdf

Анотація

У статті розглядається суть творчої самореалізації, яка є процесом усвідомленого та цілеспрямованого розкриття творчого потенціалу особистості.

Анотация

В статье рассматривается сущность творческой самореализации, которая является процессом осознанного и целенаправленного раскрытия и развития творческого потенциала личности.

Summary

The article focuses on proving with the essence of creative self, which is the process of conscious and purposeful disclosure and development of the creative potential of the individual.

Ключові слова: самореалізація, творча самореалізація, творчість, мислення, креативність.

Ключевые слова: самореализация, творческая самореализация, творчество, мышление, креативность.

Key words: self-fulfillment, creative self-realization, creativity, thinking, creativity.

Подано до редакції 26.09.13.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц.Осиповою Т.Ю.

УДК 372.893 + 882 + 17.02

© 2013

Слесик К. М.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ЯК ЧИННИКА ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасне суспільство пред'являє високі вимоги до школи: нинішнє покоління школярів має бути готове до соціальної творчості в усіх сферах громадського життя, до вдосконалення суспільних відносин, управління розвитком суспільства. У зв'язку з цим головним завданням освіти ХХІ століття є розвиток особистості, її людських якостей.

Відповідно до означених завдань проблема світоглядної позиції педагога постає як особливо актуальна. Про особливу моральну відповідальність учителя попереджав апостол Яків: «...не багато робиться учителями, знаючи, що ми піддаємося більшому засудженню, бо усі ми багато грішимо» (Як. 3: 1-2). У праці видатного українського педагога В. Сухомлинського знаходимо актуальну і в наш час думку: «Виховання – творення Людини – це ваша професія. Суспільство на вас дивиться як на майстра-творця, від якого у великій мірі залежить майбутнє нашої країни. Пам'ятайте, що кожна ваша помилка може обернутися потворністю людської особистості, болем душі, стражданнями» [7, с. 122].

У зв'язку з цим безперечний інтерес являє розгляд взаємозв'язку моральної культури педагогів і рівня етичної культури підростаючого покоління. Особистісна позиція вчителя, його ставлення до суспільних змін, до своєї професії, учнів, свого внутрішнього стану – усі ці параметри відбиваються на розвитку особистості учнів.

Абсолютно очевидно, що реалізація нової шкільної політики вимагає високопрофесійного педагога, що володіє творчим потенціалом, здатного успішно працювати в умовах ринкової економіки, жорсткої конкуренції. Тому однією з важливих проблем перебудови освітньої системи сьогодні є вдосконалення підготовки учителя. Педагогічна діяльність вимагає від учителя не лише професійної компетентності: саме від морального образу вчителя, його духовності залежить кінцевий результат виховного процесу. Ось чому стрижневою якістю образу сучасного учителя є його моральна культура як найважливіший засіб гуманізації і демократизації життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Духовно-моральна культура учителя значною мірою визначається рівнем його педагогічної підготовки,